

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Миглена Николчина, Катедра по теория на литературата към ФСФ на СУ „Св.

Кл. Охридски“

за дисертационния труд

Специфика на комическото белканто в операта „Дон Паскуале“ от Гаetano

Доницети. Теоретични и режисьорски подходи

от Стефан Светозаров Донеv

свободен докторант към Философски факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“

за присъждане на научната и образователна степен “доктор” за научна област 2.

Хуманитарни науки, професионално направление 2.3. Философия

Дисертационният труд на Стефан Светозаров Донеv „Специфика на комическото белканто в операта „Дон Паскуале“ от Гаetano Доницети. Теоретични и режисьорски подходи“ се състои от увод, седем глави, заключение и приложение – общо 347 стандартни машинописни страници. Библиографията съдържа заглавия на български, руски, английски, немски и италиански език. Представеният от Стефан Донеv комплект от материали включва всички изисквани документи (дисертационен труд, автореферат, списък и копия на научните публикации, автобиография, както и всички предвидени справки, декларации и протоколи). По темата на дисертационното изследване са предоставени три публикации по темата на дисертацията, които датират от последните три години.

На пръв поглед тесният фокус на работата – една-единствена опера – „Дон Паскуале“ от Гаetano Доницети - при това един-единствен неин аспект - комическото белканто – като че ли не предполага такова разгърнато изследване. Донеv отбелязва, че тази опера въпреки сценичната си популярност е до голяма степен пренебрегната от изследователите – неговият труд, следователно, от една страна запълва една празнина, но от друга страна, той не може да се опре на дискусия във вече налична литература. Подходът на Донеv обаче е пример за това как „разопаковането“ на една-единствена творба може да насложи множество исторически, теоретични и практически – с оглед на постановъчната работа и сценичната реализация – перспективи, които да я превърнат в синекдоха, *pars pro toto*, за по-едри естетически проблеми, като заедно с това през тези по-едри нива максимално внимателно се открие спецификата на микровселената на творбата. В случая това означава

съсредоточаване в по-късните глави върху поставянето на творбата – както като опит за класифициране на историята на нейното поставяне, така и потенциално, като щрихиране на бъдещи възможни постановки. В теоретичен план резултатът от този подход е философско-естетическото разработване на понятието „*комическо белканто*“, което е един от основните приноси моменти в дисертацията.

Последователното разгръщане на перспективи, което ще рамкира извеждането на естетическата проблематика на труда, е осъществено чрез прецизна структурираност на дисертацията. Първата глава е най-широкообгълна – тя контекстуализира „Дон Паскуале“ от Гаetano Доницети в „дългия век“ да романтизма. Както тази глава, така и следващата, която се занимава с преглед на типичното за романтизма отношение към комичното, хумора, иронията, нямат претенции за иновативност сами по себе си, а по-скоро подготвят историческата и теоретична рамка за извеждане на комическото белканто на основата на операта на Доницети. В по-общ план това е и основата за търсенето на мост между комичното като естетическа категория и тоновото изкуство. Третата глава се занимава със спецификата на музикалния образ, която е изведена чрез класифицирането на музикалния образ като лирически, епически, драматически, приказен и абстрактен. Както и предишните две глави, тази глава подготвя и контекстуализира анализа на „Дон Паскуале“, който ще последва. Литературата, която би могла да бъде приведена специално към тези три глави, е разбира се огромна. Библиографията на Донеv не може да бъде критикувана с оглед на нейния обем. Все пак някои липси в това отношение изглеждат странни – така например при все че Е.Т.А. Хофман присъства и като музикант, и като литератор в разказа на Донеv, не става достатъчно ясно откъде се черпи информацията за него, а собствените произведения на Хофман, при това редица от тях преведени на български – да кажем в „Музикални новели“, където Глук е централна референтна точка и където редица наблюдения имат пряко отношение към темата – не са оставили следи в библиографията. Четвъртата глава се съсредоточава върху Доницети и „Дон Паскуале“, отново тръгвайки от една по-обща картина на италианската романтическа опера през XIX век. Тук има и биография на Доницети, включено е и либретото на операта, най-сетне предложен е драматургически и музикален анализ, както и анализ на музикалния език и стил на Доницети. Петата глава – „Комическо и красота“ – най-сетне се насочва към обещаното от самото начало извеждане на комическото белканто като естетическа категория. Това е централната глава на

дисертацията. Ако чисто структурно тя не е срединна, това е поради посоченото вече натрупване на перспективи, което да ѝ осигури исторически и теоретичен фундамент. Тук несъмнено са най-проникновените, а и най-красиво написаните, напълно в духа на музикално-романтичeskата си проблематика, страници от дисертацията, както може да се види от примери като този:

„Белкантовата идеална красота притежава самостоятелен художествен смисъл, основаващ се на усещането за безграничната творческа и изпълнителска мощ и въображение от страна на композитора и певеца. Зад чисто конкретната цел на виртуозното смайване и пораждането на съвсем търсено и нарочно усещане за зашеметяване, непостижима изкусност, извънредна способност, талант и виртуозитет, се крие дълбокия естетически романтичен стремеж към преодоляване и срутване на всички ограничения пред творческата личност, която е способна да преобрази както себе си така и света.“ (с. 249)

След като разглежда идеализиращата насоченост на белкантото, Донеv се противопоставя на виждането за опера буфа като един вид критика и снизяване на тази идеализация. За него – и аз съм склонна да се съглася – тя е по-скоро продължение, допълнение и обогатяване на романтичeskите нагласи в белкантото, доколкото „романтичeskата буфа не е просто опозиция, нито само огледало за илюзиите на идеала ... но и преоткриване на светлата красота на жизнерадостта, за сметка на меланхолния чар на загадъчните сенки.“ (с. 258) Това твърдение важи с пълна сила за „Дон Паскуале“ на Доницети, където познатият от античността комичен образ на дъртия скъперник е противопоставен на романтичeskи идеализираната влюбеност на младата двойка, като контрастите и преходите между едното и другото с еднаква сила намират израза си със средствата на белкантото.

Тук обаче за мене се появява и най-сериозният проблем на дисертацията: макар и илюстрирано и защитено чрез анализа на „Дон Паскуале“, комичeskото белканто не е достатъчно изведено теоретически, а остава до голяма степен на нивото на едно феноменологическо описание. В какво точно се състои то, погледнато в перспективата на естетиката? В музикално-теоретична перспектива? Технически, с оглед на вокалните средства? Как „смайващо виртуозното“ става смешно? Как вокалните особености на белкантото сменят този ключ – от прочувственост към смях? Операта на Доницети несъмнено демонстрира това, и нейният анализ от Донеv го показва, но демонстрацията не

е достатъчно теоретически артикулирана при обособяването на комическото белканто като естетическа категория.

Последните две глави, които се занимават с режисьорските подходи – като исторически засвидетелствани и като възможни – идват да припомним, че дисертацията е до голяма степен с практическа насоченост и че в подзаглавието си обещава не само теоретични, но и режисорски подходи. Тези глави са донякъде схематични и биха могли да бъдат уплътнени, но и в този си вид допълват общата картина на осмислянето на „Дон Паскуале“. Те показват как разгърнатите в предходните глави знания за едно исторически и теоретически осмислено наследство могат да се впишат в конкретната режисьорска работа.

В заключение: дисертационният труд на Стефан Светозаров Донеv „Специфика на комическото белканто в операта „Дон Паскуале“ от Гаetano Доницети. Теоретични и режисьорски подходи“ предлага иновативен прочит на опера буфа и в частност на „Дон Паскуале“ от Гаetano Доницети през концепцията за комическото белканто като естетическа катеогрия. Осъществяването на този интересен замисъл страда от известни непълноти, от недостатъчна изведеност на теоретичния потенциал. При все това наслагването на различни нива и перспективи на тълкуване – исторически, теоретично-естетически и практически - има като резултат едно обогатяващо, на много места вълнуващо и в крайна сметка убедително изследване. Бих посочила и поетическата красота на стила, която Донеv постига в редица ключови моменти. Съществена ми се вижда и яснотата на този стил, който би направил труда му достъпен и за една по-широка публика.

Разширеният автореферат адекватно представя съдържанието на дисертационния труд, като все пак трябва да се посочи, че стилът и увлекателността на цялостното изложение го превъзхождат. Съгласна съм с приносните моменти - с уговорката, че в някои случаи – особено що се отнася до комическото белканто - те звучат като логично, но недостатъчно разгърнато в изложението следствие от цялостния анализ. Въпреки критичните си бележки смятам, че трудът на Стефан Светозаров Донеv „Специфика на комическото белканто в операта „Дон Паскуале“ от Гаetano Доницети. Теоретични и режисьорски подходи“ предлага свеж, полезен и иновативен поглед към един важен момент от развитието на операта и към естетическите му импликации. Ето защо оценката ми положителна и убедено ще гласувам за присъждането на Стефан Светозаров Донеv на

научната и образователна степен “доктор” за научна област 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.3. Философия.

27.05.2022

Проф. д-р Миглена Николчина